

DIMENSIUNI ALE POLITICII CULTURALE ÎN PERIOADA DE TRANZIȚIE

CORNELIA COSTIN

The complexity of the transition period generates the need of political intervention within all the sections of the social system. In the field of culture these measures may cause some of the most unexpected or even 'perverse' effects, because they imply not only on individuals, but on generations as a whole.

Un obiectiv important în perioada de tranziție la economia de piață în țara noastră îl constituie diversificarea posibilităților de autodeterminare prin dobândirea unor cunoștințe și practici mai ample privind condițiile de viață și muncă, singura posibilitate viabilă de a îmbunătăți calitatea vieții în general. Și un rol determinant în realizarea acestui obiectiv îl are cultura care trebuie să devină, din refugiu (cum era adesea înainte de decembrie 1989), un factor de eliberare și îmbogățire.

În contextul unei *acerbe foame de soluții*, de modalități și mijloace capabile să contribuie la depășirea dificultăților cu care se confruntă societatea românească și poporul român, exclamații de tip heideggerian precum „numai Dumnezeu ne poate salva” nu mai sînt de nici un folos. Criza de dimensiuni fără precedent ce străbate societatea românească (și societatea în general, de altfel) nu poate fi estompată decît de om sau de o nouă știință despre om, o știință care, așa cum arată E. Fromm, ar reprezenta singura șansă de supraviețuire a omului prin luarea sub control a forțelor sociale și a instituțiilor iraționale care amenință supraviețuirea societății...

Criza traversată de societatea românească este resimțită adesea pînă la ultimele sale consecințe de omul de rînd nevoit să viețuiască într-un sistem de angrenaje ale căror sensuri îi scapă și ale căror finalități îi sînt străine sau potrivnice. Și în acest context, munca, dătătoare de seamă pentru destinul nostru în univers, este în pericol să decadă pînă la o copleșitoare activitate destinată exclusiv cîștigului bănesc, iar cultura română se află în fața unui primejdios neodogmatism, în fața unui militantism deliberat care practică un proletcultism de-a-ndoașelea.

Organizarea unui sistem de servicii culturale eficient, capabil să ducă la luminarea cu adevărat a maselor doritoare să se exprime, să le ofere posibilitatea descoperirii și înțelegerii profunde a binelui, frumosului, a adevărului vieții — pe care, din moment ce o primim în dar, trebuie să o știm respecta — se dezvăluie în această ordine de idei ca o necesitate acută. Dacă principiul fundamental pentru om ca ființă morală este respectul pentru viață, acest

respect invocă o sinteză necesară între lumea exterioară a omului, între gândirea pe de o parte și acțiune, existență, pe de altă parte. Încercarea de a depăși o epocă impregnantă de dispreț pentru gândire, în care structurile organizate ale societății urmăreau să-l determine pe individ să renunțe la convingerile obținute prin gândire proprie și să le însușească pe cele oferite de sistem, impune eliberarea omului din punct de vedere spiritual. Astfel că omul cu gândire proprie nu trebuie să mai pară în societate incomod, neliniștit, suspect. Structurile organizate să nu mai considere că alienarea, subordonarea fără crîcnire, uniformitatea sînt premise ale solidarității și că omul cu gândire proprie nu oferă suficientă garanție pentru integrarea fără probleme în sistem, ci, dimpotrivă, omul care gîndește cu propria minte să fie acceptat ca singurul generator de progres. Pregătirea omului pentru astfel de statut, pe care nu numai că societatea trebuie să i-l ofere dar și el însuși trebuie să și-l asume, revine sistemului de servicii culturale din societate, în ultimă instanță, politiciii culturale (a statului).

Istoria și, foarte la îndemînă, ultimele evenimente sociale și politice din Europa centrală și de est au demonstrat că nu există un alt destin al omenirii decît acela pe care, conform cu propria țintă morală, ea și-l prepară singură și că, de fapt, cultura reprezintă axul intern al dezvoltării oricărui regim democratic. Cu atît mai mult pare relevantă necesitatea organizării unui sistem de servicii culturale care să „ajute” omul în demersul său consacrat înțelegerii realităților și dezvoltării problemelor cu care se confruntă el și societatea, în conștientizarea lui politică și socială, în autocunoașterea posibilităților lui individuale de a răspunde adecvat solicitărilor sociale. Prin intermediul unui sistem de servicii culturale de calitate, posibilitățile pe care le oferă omului natura (bilogicul) pot fi canalizate și orientate fără a se bloca posibilitatea de opțiune a individului. Cultura adevărată nu poate merge contra naturii și nici nu poate să creeze ceva din nimic. Iar prin canalizare nu putem înțelege altceva decît progresul prin care cultura „alege” din evantaiul de posibilități oferite de natură pe unele pentru a le dezvolta, înăbușind pe altele. Rolul individului în acest proces, a opțiunii lui trebuie să fie asigurat, pentru că a devenit tot mai evident că acțiunea culturii nu se exercită pe deplin decît cu consimțămîntul individului. Responsabilitatea lui, a individului, va fi astfel amplificată.

Pe de altă parte, acțiunii culturale nu i se poate atribui un caracter automat și unilateral. Și în acest sens este suficient să observăm că nu toți indivizii aceluiași grup sînt asemănători și că orice societate își are „deviatorii” ei. Comunicarea, însă, este o nevoie organică a omului care nu-și este suficient lui însuși și nu poate trăi „singur”.

Resistematizarea fundamentală a culturii, cerută tot mai mult de epocă, are o dimensiune etică și una estetică dar cea politică își dovedește precumpănirea. Mai ales dacă ne gîndim că apolitismul nu este, de multe ori, decît o pretinsă dezangajare de responsabilitățile sociale, rolul politicului în creație, în cultură, în organizarea și orientarea serviciilor culturale devine și mai evident. Cultura unui popor nu se realizează automat prin funcționarea laturilor ei fundamentale: creația, valorificarea, difuziunea.

Factorul determinant al gradului atins în cultură îl constituie asimilarea care nu este însă un proces linear. Fiecare individ modifică materia asimilată în funcție de propria sa structură, propriile lui capacități și experiențe, ca și în funcție de ecoul ei social. Astfel că, de multe ori, ideile culturale ale unei personalități nu seamănă cu ceea ce i s-a oferit cîndva spre asimilare. Precum reproducerea unei idei culturale de către un individ nu înseamnă și

asimilarea acesteia ci poate fi determinată de cameleonism cultural, motive didactice, lipsa unei idei proprii, moda unor cercuri culturale. Abia după ce individul dispune de suficientă experiență socială și culturală, asimilarea devine selectivă (în funcție de temperament, caracter, aspirații etc.), după care poate să apară contribuția personală și originală ca rezultat al propriei cercetări, a deprinderii conștiente și voite. Efectul unor idei culturale se măsoară întotdeauna în creația generației următoare.

Având în vedere toate acestea și „căderea valorilor” specifică crizei sociale acute pe care o traversează România, acțiunile în domeniul culturii în perioada de tranziție la economia de piață cred că trebuie să aibă în vedere câteva direcții deosebit de importante. În primul rând, rezolvarea crizei se cere acut impulsionată prin refundamentarea valorică și regenerarea bazelor umane ale creației, prin regândirea, remodelarea și reconstruirea sistemului axiologic al societății românești. Și în acest sens, deosebit de important în această perioadă de tranziție este curajul de a da dovadă de spirit valorizant care nu-și trădează certitudinile.

Cultura în sensul ei cel mai general de „memorie a lumii” este în același timp un ansamblu de elemente cognitive și un tip de comportament specific. Rolul serviciilor culturale este tocmai acela de a transmite toate acestea de la o generație la alta. Și aceasta în așa fel încât cultura să nu devină, cum spune Eduard Hall în tulburătoarea sa carte *Au-delà de la culture*, o „cușcă”, o temniță din care omul nu poate fi eliberat decât prin „îndurare și noroc”, ci un prilej, un mijloc de a găsi noi soluții la problemele care-l frământă.

În acest sens, serviciile culturale răspund sau trebuie să răspundă în egală măsură cerințelor spirituale ale indivizilor și exigențelor societății în domeniul îmbogățirii culturii. Ele apar ca un sistem deschis de instituții și organisme preocupate de activități de creație culturală, de conservare, cercetare și valorificare a patrimoniului cultural, de difuzare a valorilor științifice, artistice, politice ș.a. Ca obiectiv principal al serviciilor culturale apare echilibrul între creația culturală și educația permanentă prin oferta de alternative în ceea ce privește descoperirea personalității și valorificarea timpului liber al tuturor membrilor societății. Or, în perioada de tranziție, acest obiectiv devine și mai important. Iar eficiența serviciilor culturale și adecvarea lor la nevoile populației depind de politica în domeniul cultural, politică înțeleasă ca „planificare a dezvoltării umane”. Desigur, cum spuneam, o planificare flexibilă, în interiorul căreia individul își poate găsi alternativa potrivită adecvată propriilor aptitudini, propriilor aspirații.

O altă dimensiune a politicii culturale în perioada de tranziție se poate concretiza în intensificarea acțiunii de a oferi omului posibilitatea regăsirii și redescoperirii propriei sale esențe, dincolo de stufoșenia umanismelor în permanent conflict, și redescoperirea muncii drept formă fundamentală de eliberare și realizare a propriei personalități dar și de maximizare a calității vieții individuale și sociale.

Contextul actual în care se desfășoară viața culturală este inedit. Suspendarea cenzurii, democrația și libertatea au adus în domeniul culturii multă dezordine și dezlănțuirea vulgarității. Or, cultura înseamnă, în primul rând, construcție. Și dacă imediat după revoluție mulți s-au simțit datori să critice ceea ce e vetust și strâmb construit, după aproape doi ani este vremea să ne gândim la „construcție”, la soluții rezonabile pentru problemele deosebit de grave ivite în domeniu. În acest sens se impune intensificarea cercetării științifice ca acțiune culturală capabilă să depisteze probleme și să găsească modalități de

soluționare a lor ca și îndreptarea acțiunilor culturale – în această perioadă de tranziție, așt de turbure din punct de vedere ideologic – în direcția afirmării identității culturale a națiunii române, a specificității, dar și a unității ei culturale cu Europa, favorizându-se creația culturală la scară europeană, prin mijloace adecvate perioadei pe care o traversăm.

Este cert, în viitor dialogurile și schimburile între culturi și între națiuni se vor intensifica (misionarismul, mesianismul cultural este de mult în declin). Într-o Europă unită, integrată și pașnică, statele vor coopera și se vor afirma în spiritul respectului reciproc și al legalității. Dar egalitatea nu este un lucru dat ci un statut care se dobândește, se clădește și se apără cu mijloacele culturii și educației. De aici rolul deosebit pe care serviciile culturale îl au, prin funcțiile sociale care le revin, în afirmarea specificității națiunilor și înscrierea lor cu succes în competiția culturală, economică, științifică și artistică a timpului prezent și viitor. De aici, importanța politicii culturale înțeleasă ca totalitatea măsurilor publice pentru sectorul cultural.

Pe de altă parte, avîndu-se în vedere accentuarea dimensiunii audiovizuale a acțiunii culturale și pericolul uniformizării și banalizării culturale pe care mass-media le poartă în ele însele, se prefigurează necesitatea găsirii unor forme adecvate pentru maximizarea eficienței acțiunii culturale, mai ales printr-un control rațional și îndrumare a culturii scrise (urmărindu-se rezolvarea crizei editoriale) și rezolvarea problemelor instituțiilor culturale ca lăcașuri ale propagării culturii în rîndul maselor dar și ale provocării la găsirea de soluții și acționarea în direcția rezolvării problemelor cu care se confruntă societatea în această perioadă.

Sectorul patrimoniu merită, de asemenea, o atenție deosebită, salvardarea obiectelor de artă fiind amenințată mai mult decît oricînd în această perioadă, în care libera circulație aproape că s-a autoimpus. Politica culturală are, în acest sens, la dispoziție, ca surse de inspirație, politicile celorlalte țări europene cu tradiție în ceea ce privește turismul cultural, în ideea adoptării urgente a unei legi a patrimoniului național care să prevadă un control strict al scoaterii din țară a obiectelor de patrimoniu și a modalităților de circulație a lor.

Favorizarea tuturor mijloacelor ce conduc la redarea identității culturale românești în cadrul identității culturale europene, pentru a fi perceptibilă pentru toți cetățenii, în special pentru cei tineri, se constituie într-o altă dimensiune, deosebit de importantă, a politicii culturale. În acest sens, dezvoltarea schimburilor școlare și universitare, ajutoarele financiare pentru organizarea de călătorii culturale, care să faciliteze accesul tineretului la resursele culturale, apar ca deosebit de importante pentru modelarea personalității cetățenilor în formare, ca și pentru înțelegerea unor discipline ca istoria sau geografia într-o perspectivă mai europeană.

Un alt obiectiv al politicii culturale îl constituie sprijinirea creatorilor de artă în sensul sublinierii unui adevăr incontestabil: arta este corolarul unei culturi, este piscul cel mai înalt de unde poți să privești întregul suflet și întreaga rațiune a unei nații, ca și a omenirii întregi. În acest context regîndirea sistemului de finanțare a culturii care să beneficieze atît de un procent bine gîndit din buget cît și, mai ales, de acțiuni de sponsorizare și mecenat ca și pregătirea resurselor umane angajate în dirijarea acțiunii culturale, a unui grup de manageri culturali nu numai competenți din punct de vedere profesional dar și cu un profil moral corespunzător, capabili să domine efectele perverse ale

acțiunii culturale și să gestioneze cu responsabilitate patrimoniul cultural, dar și să impulsioneze dezvoltarea, creșterea lui, devin obiective de prim ordin.

Este tot mai evident că dimensiunea culturală va trebui să ocupe un loc din ce în ce mai important în tranziție, cu atât mai mult cu cât în epoca modernă nu numai știința dar și arta vin să se unească cu producția. Ba mai mult, se pare că în viitor produsele cu un înalt grad de artă vor fi cele care vor predomina competitivitatea. În acest context, resursa umană apare (din nou) ca resursă majoră a societății, iar valorificarea la maximum a acestei resurse este nemijlocit legată de calitatea serviciilor culturale care pun (sau care ar trebui să pună) la dispoziție omului toate achizițiile conservate ale experienței culturale, oferindu-i posibilitatea de a-și cunoaște propria istorie (națională și universală). Astfel, conștientizarea realităților, recunoașterea și înțelegerea greșelilor vor da posibilitatea evitării lor și găsirii unor soluții adecvate momentului. Pentru că realitatea românească nu este numai ceva de descifrat ci mai ales ceva de schimbat. Și în această schimbare rolul esențial revine omului. Dar afirmarea sau infirmarea omului, manifestarea originalității sale și potențarea capacității sale de a produce noi forme de organizare a relațiilor sale cu semenii săi depind de echilibrul relației politică-cultură. Desigur, fără politizarea voită și impusă a culturii, care ar steriliza cultura prin transformarea ei într-un gest univoc de afirmare și apologie. Și, în acest context, se relevă rolul deosebit al culturii politice, rod al educației fundamentale care sintetizează liniile de forță ale culturii umane în ansamblu. Iar descifrarea culturii politice se bazează pe înțelegerea valorilor pe care ea se sprijină, valori care exprimă calități, aspirații și idealuri precizate la nivel individual, dar cu semnificație comunitară sau general umană și oferă încrederea că munca și creația nu sînt irosite, nu sînt strădanii în van pe care orice clătinare a timpului social le poate risipi.

BIBLIOGRAFIE

1. E Fromm, *Texte alese*, București, Editura Politică, 1983
2. *Problèmes de la culture et des valeurs culturelles dans le monde contemporain*, Paris, UNESCO, 1983
3. *Conférence Européenne de la Culture, Lansanne, 8-12 dec. 1989*, Genève, Edition du Centre Européen de la Culture, 1990
4. *Guide pratique de la décennie mondiale du développement culturel, 1988-1997*, Paris, UNESCO, 1988
5. *Rapport mondial sur le développement humain*, Paris, Economica, 1991